

DE ONDRAAGLIJKE LICHTHEID VAN HET EVENEMENT VAN DE LIEFDE: ALAIN BADIOU & MILAN KUNDERA

François Levrau

Inleidend

Centraal in het oeuvre van de Franse filosoof Alain Badiou staat de notie van het evenement. Hier in extenso getuigen van de complexiteit van deze notie is schier onmogelijk. Eerder dan daartoe een poging te willen ondernemen, willen we iets van het evenement illustreren aan de hand van *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan*, de bekende roman van de voormalig Tsjechische en heden Franse schrijver Milan Kundera. We stellen ons de vraag in welke mate de liefde een evenementieel karakter heeft en in welke mate Kundera's protagonisten, Tomas (de libertijn) en Tereza (het meisje dat naar een 'voller' leven verlangt), daarvan in hun liefdesgeschiedenis weten te getuigen. De Franse filosoof Roland Barthes laten we aan de hand van enkele fragmenten uit zijn *Uit de taal van de verliefde* de interactie tussen Badiou en Kundera hier en daar terzijde becommentariëren.

Het evenement

Badiou is de mening toegedaan dat 'meervoudigheid' (cf. een zuivere inconsistente veelheid) en niet 'eenheid' de fundamentele wet van het zijn is (zie Badiou, 1988). Vanuit die fundamentele wet definieert Badiou een *situatie* als een aan die inconsistente veelheid van het zijn onttrokken consistente veelheid die zich aan de mens voordoet als 'één'. Wat zich dus in een situatie afspeelt, verschijnt altijd in een bepaalde vorm en het is deze omliggende vorm die voortdurend aan ons wordt onthuld en zich als 'één' laat benoemen. Hoewel nu het *evenement* altijd een evenement van deze of gene situatie is, kan het er niet toe worden herleid. Het evenement valt omzeggens de situatie toe als een supplement. Dat wil zeggen dat alle regels, opinies, betekenissen die de situatie kenmerken niet hadden kunnen voorzien in het ontstaan van een evenement. Men kan bijvoorbeeld zeggen dat mensen als Hirschfield en Krafft-Ebing Freud hebben voorbereid, maar zij konden het psychoanalytische evenement niet voorspellen. Er lijkt geen dwingende logica mee te zijn gemeoid inzake waarom vanuit de eerder biologische theorieën over de seksualiteit van Hirschfield en Krafft-Ebing Freuds theorie over het onbewuste is gevolgd. Freud heeft met de ontdekking van de infantiele seksualiteit de genealogie van de seksualiteit een

nieuwe wending gegeven, met name een geestelijke.¹ Alleen post factum kan men allerlei pogingen ondernemen om er een zekere logica in te vinden. Dit blijft echter altijd gedoemd om te mislukken. Het enige wat er over de connectie 'situatie' en 'evenement' kan worden gezegd is dat het evenement erin geslaagd is om de leegte van die situatie te duiden. Het evenement is dus een naam voor de leegte die aan de situatie ten grondslag ligt. Eens die leegte is benoemd, wordt de situatie volledig anders. Het evenement markeert met andere woorden een breuk tussen een oude en een nieuwe situatie. Datgene wat lange tijd opgesloten zat in een mogelijkheid wordt middels het evenement geopenbaard. Van de nieuwe situatie kan dan worden gezegd dat ze enerzijds niet te bevatten is in termen van de oude situatie en anderzijds dat ze aanleiding geeft tot de vorming van een *waarheid*. Het is op dit punt waar Badiou's ethiek en diens subjectopvatting moeten geplaatst worden. Immers, opdat een evenement werkelijk erkend wordt, moet het ten eerste worden benoemd en ten tweede moet het kunnen voortduren in een individu of in een collectief dat zich daarmee als subject constitueert (Badiou, 1988; 2005). Het bestaan van een evententiële waarheid hangt daarom af van een beslissing. Waarheid is niet iets dat wordt ontdekt, maar is veeleer iets dat zich voltrekt door middel van een beslissing en door middel van het trouw blijven aan de ontloken waarheid. Met de openbaring van het evenement zelf is dus geen 'heroïek' gemoeid; wat daarentegen wel heroïsch is, is de mate waarin men er trouw aan blijft en er subject door wordt (Zupančič, 2002). Waarheid voltrekt zich met andere woorden in het trouw zijn aan het evenement oftewel in het voortdurende onderzoek naar de consequenties van de doortocht van het evenement.² De ethiek van Badiou laat zich dan ook verwoorden via de imperatief: 'Doorgaan!' "Doe alles wat je kunt om te volharden in datgene wat je volharding te boven gaat. Volhard in de onderbreking. Grijp in je wezen datgene aan wat je heeft gegrepen en gebroken" (Badiou, 2005: 76). In de rest van deze tekst willen we, aan de hand van Kundera's *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan* nagaan hoe deze trouwheid tot uiting kan komen in één van de vier (waarheids)domeinen die Badiou naar voren heeft geschoven, namelijk in de liefde.

Het waarheidsdomein van de liefde

Badiou onderscheidt vier waarheidsdomeinen: kunst, wetenschap, politiek en liefde. Wanneer Badiou nu zegt dat liefde één van de waarheidsdomeinen is en zegt dat elke mens verliefd is, dan bedoelt hij dat de liefde inherent is aan de menselijke conditie. De liefde is als bestaansmogelijkheid niet uitzonderlijk. Het is iets universeel. Iedereen kent de liefde of zou de liefde kunnen kennen. Wat echter contingent is, is de geliefde (en dus niet de liefde zelf). Men is doorgaans niet verrast als de liefde haar intrede maakt. Wat daarentegen wel tot verbazing

kan leiden is het feit dat men verliefd wordt juist op deze en geen andere persoon. In *Proeven van liefde* maakt de Botton (2001) rekenkundig duidelijk hoe klein de kans feitelijk is dat persoon x op persoon y verliefd wordt. Wanneer we de Bottons wiskundige gymnastiek zouden completeren met de liefdesvoorwaarden waarover Freud het in enkele publicaties heeft, dan zouden we kunnen zeggen dat de kans nog veel kleiner is dan de Botton reeds vermoedt. In het boek van Kundera is het toeval in de context van de liefde een thema dat recurrent verschijnt. Het idee-fixe daarbij is het vraagstuk of de liefde iets is van de orde van Beethovens motief "*Es muss sein*" (cf. zwaarheid) of eerder van de orde van "*Es könnte auch anders sein*" (cf. lichtheid). "Hij [Tomas] voelde woede jegens haar [Tereza]. Haar aanwezigheid aan zijn zijde openbaarde zich aan hem in al haar ondraaglijke toevalligheid. Waarom zit ze hier naast hem? Wie heeft haar in het mandje gelegd en met het water meegestuurd? En waarom moest ze juist belanden aan de oever van zijn bed? En waarom juist zij en niet een andere vrouw?" (Kundera, 1998: 274) A priori kan men niet voorspellen op welke persoon iemand verliefd zal worden. Anders gezegd, vanuit de situatie kan men het evenement niet voorspellen. Zoals reeds vermeld kan men alleen achteraf zoeken naar een verklaring, de één al meer lachwekkend dan de andere. Verschillende passages uit het boek van Kundera illustreren dit. We zouden er de lezer vele kunnen voorleggen, maar we opteren voor de volgende: "Hij [Tomas] zat op een geel bankje vanwaar hij de ingang van het restaurant kon zien. Op datzelfde bankje had ze [Tereza] gisteren met een boek op haar schoot gezeten! Op dat moment wist ze (de vogels van toevalligheden streken op haar schouders neer) dat die vreemde man voor haar bestemd was" (Kundera, 1998: 65). De 'Hineininterpretierung' zal er nooit in slagen om volledig te doorgronden waarom het evenement zich nu net op die plaats, op dat moment en ten aanzien van die persoon heeft geëtaled. Aan het evenement kleeft iets van de orde van het mysterie. "Maar is een gebeurtenis juist niet des te belangrijker en opmerkelijker naarmate daar meer toevalligheden voor nodig zijn? Alleen het toeval kan zich openbaren als een boodschap. Wat nodig is, verwacht kan worden, zich elke dag herhaalt, spreekt niet aan. Alleen het toeval spreekt tot ons." (Kundera, 1998: 62).

De liefde als procedure

In het begin van de liefde is er het evenement. Het is pas achteraf, in een tweede tijd, dat men kan verwijzen naar het eerste moment als over het moment waarop 'alles' is begonnen. Wat dan een naam krijgt, is het simpele feit dat er toen iets is gebeurd. Deze erkenning is niet van de orde van het inzicht of van de simpele vaststelling. Het evenement kan alleen worden verkondigd, in het geval van de liefde bijvoorbeeld door een uitspraak als 'ik hou van jou'. Dit is een

performatieve uitspraak die juist doordat ze wordt uitgesproken, de situatie waarbinnen dat gebeurde volledig verandert (Hoens, 2006). In het boek van Kundera was er in den beginne geen performatieve uitspraak, maar wel een performatieve handeling: Tomas voelt een onverklaarbare liefde voor een hem vrijwel onbekend meisje en hij laat haar bij hem slapen. Dat dit voor Tomas van dezelfde orde is als de uitspraak 'ik hou van jou', blijkt uit het feit dat hij beseft dat de gedeelde slaap het corpus delicti van de liefde is. "Liefde openbaart zich niet door een verlangen om te vrijen (dat verlangen geldt een ontelbare hoeveelheid vrouwen), maar door een verlangen naar een gedeelde slaap (dit verlangen geldt één enkele vrouw)" (Kundera, 1998: 22). Het feit dat hij haar bij hem liet slapen is een performatieve handeling omdat Tomas weet dat er na deze act geen weg meer terug is. Hij twijfelt dan ook: "Moet hij haar voorgoed naar Praag laten komen? Hij is bang voor die verantwoordelijkheid. Als hij het haar nu zou vragen, zou ze bij hem komen en hem haar hele leven aanbieden" (Kundera, 1998: 11). Door de gedeelde slaap worden Tomas en Tereza op elkaar betrokken, maar tegelijk ook van elkaar gescheiden. Wat de gedeelde slaap immers betekent, is slechts het startpunt van een onderzoek naar de eigenschappen van hun relatie en naar de gevolgen ervan. De gedeelde slaap is geen eindpunt, maar is eerder een precair begin van een waarheidsprocedure. Dat betekent meteen ook dat de liefde meer is dan zomaar iets imaginair (Hoens, 2006). Volgens Badiou is ze zelfs niet eens imaginair (imaginair voor zover van haar wordt verwacht dat ze elk verschil kan opheffen en kan doen dromen over Plato's tweeruggenbeest). De liefde is voor Badiou niet de illusie dat de ander iets heeft dat hij feitelijk niet heeft (cf. Lacan), maar ze is daarentegen een realiteit voor zover ze de coupure tussen twee mensen permanent in al haar volle naaktheid toont (Hoens, 2006). Tomas en Tereza zijn geen romantisch koppel in de zin dat ze zich versmelten tot één subject; wat hen zo kenschetst is nu net de constante breuk, de constante kloof, het constante gevecht. Om met Tolstoj te spreken: het is oorlog én vrede, en niet oorlog óf vrede. De liefde tussen Tomas en Teresa is genotvol, maar bovenal biedt het hen weinig troost, maar veel twijfel en angst. "De liefde tussen hem en Tereza was mooi, maar ook vermoeiend: hij moest steeds iets verbergen, verdoezelen, pretenderen, haar opmonteren, haar kalmeren, haar voortdurend zijn liefde bewijzen, door haar jaloezie, haar kwelling, haar dromen beschuldigd worden, zich schuldig voelen, zich rechtvaardigen en verontschuldigen" (Kundera, 1998: 41).

Door trouw te blijven aan het evenement wordt een individu als subject geboren en wordt hij drager van een waarheid. Het individu neemt afstand van zijn 'dierlijk zijn' en onthecht zich van alle krachten die hem tot dan toe tot een functie van de Ander (i.c. normen, waarden, tradities, regels, wetten, verwachtingen, etc.) hebben gereduceerd. In die zin is het evenement erg confronterend omdat men als individu de keuze krijgt aangereikt om te volharden aan datgene wat zich als flits heeft voorgedaan.⁵ Bijgevolg maakt het

evenement ook het bestaan mogelijk van authentieke individuen (cf. subjecten) en authentieke vormen van liefde. Wat er moet gebeuren eens het evenement zich heeft voorgedaan, dat weet niemand. De mogelijkheden zijn immers legio. De liefde is in de eerste plaats een onderzoek van die mogelijkheden. Het boek van Kundera belicht mooi hoe ongefundeerd de liefde wel is doordat het aantoonde dat men, ten aanzien van de liefde, niet anders kan zijn dan onervaren. Niet voor niets was de aanvankelijk voorgenomen titel voor de roman *De planeet van de onervarenheid* (Kundera, 2002).

Omdat Badiou het begrip ‘waarheid’ koppelt aan de trouwheid van een evenement, heeft de waarheid het karakter van een (waarheids)procedure. Om van liefde te spreken, moet het insisteren. De liefde beslaat niet zozeer een moment, maar het strekt zich juist uit over een lange termijn. Met de inslag van het evenement wacht een proces van creatie omdat het nooit duidelijk is tot wat het aanleiding zal geven. “De originaliteit van de relatie is wat moet worden veroverd” (Barthes, 2002: 41). Het is iets nieuw, maar wat het is, dat wordt pas achteraf duidelijk. Middels de figuren van Tomas en Tereza ontwikkelt Kundera een bestaansmogelijkheid: het zou zo kunnen zijn, maar het hoeft niet zo te zijn. Kundera beschrijft slechts een verhaal waarbij de lezer de vreugde en het verdriet van de twee protagonisten begrijpt omdat de auteur zo nauwgezet de (onbegrijpelijke) mogelijkheid van de liefde heeft weten te exploreren. In casu: waarom verbindt een doorwinterde epische Don Juan zich finaal toch aan één vrouw?⁴ Noch Kundera, noch Tomas, noch Tereza begrijpen dit vreemde voorval. Het is het verhaal, bladzijde na bladzijde, dat duidelijk maakt waarom Tomas en Tereza, ondanks de geknelde gevoelens, er toch voor kiezen om zich amoreus aan elkaar te blijven verbinden. “De verstaanbaarheid van de keuze ligt in de keuze zelf, in het opeenvolgende proces van de handeling, net zoals een axioma alleen maar verstaanbaar is vanuit de theoretische ontwikkelingen die door dat axioma worden ondersteund” (Badiou, geciteerd in Bosteels, 2006: 89). Kundera heeft ruim 370 pagina’s nodig om ‘de ondraaglijke lichtheid van het evenement’ duidelijk te krijgen. Reeds heel vroeg in het boek schrijft hij: “Ik denk al vele jaren aan Tomas, maar pas in het licht van deze overpeinzing [Kundera doelt op een reflectie over de eeuwige terugkeer van de dingen van Nietzsche] zie ik hem helder voor me. Ik zie hem thuis voor het raam staan, starend over de binnenplaats naar de muren aan de overkant en hij weet niet wat hij doen moet” (Kundera, 1998: 11). Deze passage van de vertwijfelde Tomas is karakteristiek voor het evenement. Het is immers pas achteraf dat er naar het evenement kan worden gewezen als naar het punt waarop het is begonnen. Tomas erkent dat er iets is gebeurd (cf. hij liet Tereza bij hem slapen) en hij weet dat dit ‘iets’ een naam en een vervolg nodig heeft. Op het einde van het verhaal, wanneer Tomas en Tereza zich op het platteland hebben teruggetrokken, stelt Tereza zich de vraag: “Mijn god, was het echt nodig om tot hier te gaan om te weten dat hij van haar hield?” (Kundera, 1998: 375) Wat Tereza hier doet, is

terugblikken op het procedurele karakter van de liefde en met verbazing vaststellen tot wat die procedure zoal aanleiding heeft gegeven.

Het subject van de liefde

Hierboven hebben we reeds gezien dat het evenement altijd een negativiteit is voor zover het niet duidelijk is wat er, na in de inslag, nu allemaal moet gebeuren. We hebben gezien hoe de act van de gedeelde slaap oproept tot een onderzoek. Het is immers niet zo dat eens die ontmoeting er is, alles vanzelf duidelijk wordt. De bestaande situatie moet in het licht van het evenement bevraagd worden. Dat wil zeggen dat het er niet om gaat dat men het evenement interpreteert of desgevallend begrijpt vanuit de situatie waarin zij zich voordeed (cf. Hoe was het mogelijk?), maar het gaat hem er nu net om dat men de situatie vanuit het evenement moet herzien teneinde in de situatie een nieuwe zijns- en handelwijze uit te vinden. De situatie wordt vernieuwd door het evenement. In Kundera's roman zien we herhaaldelijk hoe Tereza, wanneer ze beseft dat ze op Tomas verliefd is, de situatie (haar verleden, heden en toekomst) onder het nieuwe en felle licht van de ontlokten liefde gaat beschouwen. Wanneer de liefde zich etaleert, krijgt voor haar alles van de situatie een nieuwe betekenis. Ter illustratie deze passage: "(...) Tomas verschijnt in een restaurant en tegelijkertijd klinkt muziek van Beethoven [Beethoven is voor Tereza als vanouds de personificatie van de wereld aan de andere kant, de wereld waarnaar ze verlangt]. Het merendeel van zulke coïncidenties valt ons helemaal niet op. Wanneer in het restaurant de plaatselijke slager in plaats van Tomas aan tafel zou zitten, zou Tereza zich niet realiseren dat Beethoven uit de radio klinkt (al is de ontmoeting van Beethoven met de slager ook een interessante coïncidentie). De naderende liefde heeft in haar echter het gevoel voor schoonheid verscherpt en ze zal die muziek nooit meer vergeten. Telkens als ze die hoort, is ze ontroerd. Alles wat op dat moment om haar heen gebeurt verschijnt in de uitstraling van die muziek en is mooi" (Kundera, 1998: 66). Over die voorvallen, trivialiteiten, wederwaardigheden van het amoureuze bestaan, stelt Roland Barthes het volgende: "Het incident is triviaal (het is altijd triviaal), maar het zal al mijn taal naar zich toetrekken. Onmiddellijk maak ik er een belangrijke gebeurtenis van, bedacht door iets wat lijkt op het lot. Het is een kap die over me heen valt en die alles met zich meesleurt. (...) Ik begin op het incident gespist te zijn, ik begin er overgevoelig voor te worden, net als de erwt onder de twintig matrassen van de prinses (...)" (Barthes, 2002: 55). Het evenement heeft een gelijkaardige werking: het functioneert als de erwt die de prinses wakker houdt en die van haar niet zomaar een prinses maakt, maar wel die prinses die niet kon slapen door de erwt onder de twintig matrassen. Om met Badiou te spreken zouden we kunnen zeggen dat het evenement tot subjectvorming noopt.

Omdat men niet weet wat de gevolgen zijn, is de volharding, de trouw altijd een uitermate onzekere en precaire kwestie. Maar, juist door die onzekerheid komt er een plaats vrij voor de persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid. Alleen het individu beslist of hij zich onderwerpt aan het evenement. Dat vergt moed. In de liefde kan men niet doen zoals iemand als Fernando Pessoa deed, namelijk zich verschuilen achter een heteroniem of algemener achter het excuus van 'Je est un autre'. "Voor mij, verliefd subject, geldt precies het tegenovergestelde: ik word gek van het feit dat ik een subject word en dat ik dat niet kan beletten. Ik ben niet een ander: ik constateer het met afgrijzen" (Barthes, 2002: 91). Het is immers veel makkelijker om in het leven de onzekerheid uit de weg te gaan. Het is veiliger om niet te kiezen. Angst voor het onzekere leidt tot passiviteit en passiviteit is de doodgraver van elke subjectieve identiteit. Wanneer er echter een evenement heeft plaats gevonden, wordt het individu gevraagd om een vervolg. En doordat er een vervolg nodig is, is er meteen ook een keuze mogelijk. Barthes (2002: 53-54) maakt dat duidelijk door te stellen dat de liefde altijd op twee manieren wordt bevestigd. "Allereerst vindt er, wanneer de verliefde de ander tegenkomt, onmiddellijk bevestiging plaats (psychologisch gezien: betovering, enthousiasme, verrukking, dwaze verwachting van een gelukkige toekomst: ik word verslonden door verlangen, door de drang gelukkig te zijn): ik zeg ja op alles (met mijn ogen dicht). Dan volgt een lange tunnel: mijn eerste ja wordt aangevreten door twijfel, de verliefde waarde wordt onophoudelijk bedreigd door waardevermindering: dit is het moment van de trieste passie, het opkomen van de wrok en de opoffering. Toch kan ik de tunnel nog uit; ik kan 'bovenkomen', zonder korte metten te maken; wat ik een eerste keer heb bevestigd kan ik nogmaals bevestigen zonder in herhaling te vervallen, want wat ik dan bevestig is de bevestiging, niet de bijkomstigheden: ik bevestig de eerste ontmoeting in haar verscheidenheid, ik wil dat zij terugkomt, niet dat zij herhaald wordt. Ik zeg tegen de ander (dezelfde of een nieuwe): Laten we opnieuw beginnen". In het boek van Kundera komt dit mooi tot uiting in de passage waarin Kundera een droom van Tomas bespreekt. Tomas droomt over een meisje dat hem, ofschoon ze hem erg vertrouwd voorkwam, geheel onbekend is. Van dat meisje zegt Tomas dat hij altijd al naar haar heeft verlangd. Het is een meisje dat hij koppelt aan de stelling die Plato in diens *Symposium* naar voren schuift, met name dat de liefde een verlangen is naar de verloren helft van onszelf. Na het ontwaken stelt Tomas zich de vraag wie hij zou prefereren, dit ideale (Platoonse) meisje, of Tereza, de vrouw 'geboren uit zes belachelijke toevalligheden'. Hij komt tot deze conclusie: "En hij weet dat hij wanneer dan ook het huis van zijn geluk zal verlaten, dat hij wanneer dan ook zijn paradijs met het meisje uit de droom zal verlaten, dat hij het 'Es muss sein!' van zijn liefde zal verraden om verder te gaan met Tereza, de vrouw geboren uit zes belachelijke toevalligheden" (Kundera, 1998: 289). Tomas maakt hier nogmaals duidelijk dat liefde, als waarheid, veronderstelt dat

men aan datgene wat initieel capteert trouw blijft voor zover men er alle mogelijkheden van aftast.

Besluit: de planeet van de onervarenheid

Op de voorlaatste bladzijde van zijn roman noteert Kundera de volgende passage: "Dat verdriet betekende: we zijn op het laatste station beland. Dat geluk betekende: we zijn samen. Het verdriet was de vorm en het geluk was de inhoud. Het geluk vulde de ruimte van het verdriet" (Kundera, 1998: 378). Laten we tot slot en tot besluit van dit artikel proberen deze passage op tweeërlei manieren te ontleden.

Ten eerste. Het verdriet is niet alleen een verdriet omdat de (intussen oud geworden) protagonisten beseffen dat hun dood nadert, maar ook en vooral omdat ze beiden beseffen dat ze voor elkaar een eind- en beginpunt (lees: een evenement) zijn geweest. Tomas wordt, door de ontmoeting met Tereza, geconfronteerd met zijn reeks van onbezonnen erotische episodes met vrouwen. Hij heeft door Tereza de liefde ontmoet en dat op een manier die hij tot dan toe nooit heeft gekend. Tereza van haar kant heeft door de ontmoeting met Tomas de kans gekregen op een nieuw en voller bestaan. Ze heeft door Tomas de stap gezet van het kleine, teruggetrokken meisje naar de volwassen en emotioneel rijpere vrouw. Hun ontmoeting was voor hen beiden een evenement en ze hebben daar beiden de (soms erg pijnlijke) consequenties uit getrokken. Zo heeft Tomas door de ontmoeting geleerd wat verantwoordelijkheid en afhankelijkheid betekent en heeft Tereza geleerd dat wat ze zichzelf altijd heeft verweten, namelijk dat ze zwak is, feitelijk haar krachtbron was om iemand als Tomas aan haar te binden. Beide personages zijn waarlijk subject geworden doordat ze trouw zijn gebleven aan hun evenement. Tomas en Tereza hebben elk goeddeels hun veilige en vertrouwde wereld verlaten (respectievelijk de libertijnse wereld en de plattelandswereld) en ze zijn allebei een nieuwe wereld binnengetrepen om de liefde voor elkaar mogelijk te maken.

Ten tweede. Kundera's stelling dat het verdriet de vorm was en het geluk de inhoud betekent volgens ons dat de contouren van het geluk gevormd worden door het verdriet. We interpreteren: tegen de achtergrond van het constante verdriet (cf. de onervarenheid van de liefde) konden Tomas en Tereza toch gelukkig zijn omdat ze het insisterende element van hun liefde als uitgangspunt hebben genomen. Omdat dat niet altijd even makkelijk is – het is altijd makkelijker om niet te kiezen, om niet trouw te blijven aan wat iemand gegrepen heeft – kan men achteraf ook blij zijn om het feit dat men überhaupt heeft gekozen en heeft volhard. Het geluk is er op die manier dus bij gratie van het verdriet en de onervarenheid. Tomas en Tereza zijn subject geworden in de mate dat ze trouw zijn gebleven aan hun liefde waardoor ze konden toetreden tot de

vorming van een liefdessubject dat hen beiden te boven ging. Juist dit exces doet hen bestaan als die 'onsterfelijke subjecten' waarover wij vandaag kunnen schrijven en denken. Vandaar dat het eindpunt voor Tomas en Tereza niet triest is, maar in de kern zelf gevuld wordt door een gelukkig gevoel. Met de woorden van Badiou: "De 'iemand', die aldus wordt overmand door datgene wat hem doet beseffen dat hij, als dragerpunt, tot het proces van een waarheid behoort, is tegelijkertijd zichzelf, niets anders dan zichzelf, een meervoudige singulariteit herkenbaar te midden van alle andere, en zichzelf te boven gaand, doordrongen als hij raakt van het onzekere tracé van de trouw, die zijn singuliere lichaam verlamt en hem, van binnenuit de tijd, deel doet hebben aan een ogenblik van eeuwigheid" (Badiou, 2005: 73).

Noten

1 De freudiaanse psychoanalyse is dus een evenement omdat het de lege kern van de seksuologie heeft weten bloot te leggen, althans de seksuologie zoals die vóór de ontdekking van het onbewuste gestalte heeft gekregen. Vóór Freuds publicaties van *de Droomduiding*, de *Drie verhandelingen* en de *Vijf ziektegeschiedenissen* was het onbewuste datgene waarrond de overvloed draaide van in hoofdzaak biologische theorieën. Na Freud echter kreeg het onbewuste waarlijk bestaansrecht en werd de mens op een nieuwe manier begrepen. De lege kern van de seksuologie kreeg een naam, namelijk (onbewuste) 'infantiele seksualiteit'. Natuurlijk werd Freud beïnvloed door zijn voorgangers (zoals Hirschfeld en Krafft-Ebing), maar hij verschilt ook radicaal van hen en dat minstens om drieërlei redenen. Primo: Freud beschouwt de infantiele seksualiteit als iets dat constituerend is voor alle aspecten van het menselijke leven. Daar waar eertijds de seksualiteit werd geïsoleerd, stelt Freud vast dat, wil men iets over de psyche begrijpen, de studie over de seksualiteit onontbeerlijk is. Secundo: daar waar anderen catalogi van seksuele aberraties maakten, brengt Freud naar voren dat de seksualiteit polymorf pervers is. Iedereen heeft met andere woorden een perverse aanleg. Op die manier zijn de begrippen 'normaal' en 'abnormaal', 'ziek' en 'gezond' een stuk minder duidelijk van elkaar te onderscheiden dan vroeger werd aangenomen. Tertio: de seksuele drift is bij Freud iets dat zich moeilijk laat controleren. Wil men zich de verhouding tussen de geslachten voorstellen, dan moet men ermee rekening houden dat het begrip ervan slechts partieel is. De mens is geen baas in eigen huis (Freud). Er is geen seksuele verhouding (Lacan). De psychoanalyse is er dus met name in geslaagd om enkele verstarde conventies te doorbreken en om het denken binnen een bepaalde discipline doordringend te bepalen. In het denken over de seksualiteit heeft de psychoanalyse voor een breuk, een omslag gezorgd.

2 Ook aan de psychoanalyse ligt een 'heroïsche' trouwheid ten grondslag. Immers, ondanks de weerstand van zijn tijdsgenoten en zijn (bij momenten) persoonlijk gevoelde antipathie tegenover zijn ontdekking van het onbewuste, is Freud steeds verder gegaan met zijn onderzoek waarvan hij in den beginne zelf niet kon bevroeden tot wat het allemaal aanleiding zou geven.

3 Op dit punt zouden we kunnen verwijzen naar het verschil tussen een 'ethiek van het verlangen' en een 'ethiek van het reële'. In het eerste geval verlaat men zich te allen tijde op de Ander. Men hoopt voor elke daad bij de Ander een bevestiging te krijgen. In het tweede geval zoekt men de verantwoordelijkheid bij zichzelf. Bij de 'ethiek van het reële' vertrekt men van de mogelijkheid van de vrije keuze en begrijpt men dat men zelf ter verantwoording kan worden geroepen (Levrau, 2010).

4 Kundera maakt een onderscheid tussen epische en lyrische Don Juans. Terwijl de eerste soort door elke vrouw gecharmeerd kan worden, zoekt de tweede soort in elke vrouw dezelfde ideale vrouw (zie ook Levrau, 2003).

Bibliografie

Badiou, A. 1988, *L'Être et l'Événement*, Paris, Le Seuil.

Badiou, A. 2005 (2003), *De ethiek – essay over het besef van het kwaad*, Utrecht, Ijzer.

Badiou, A. 2006 (2005), *De twintigste eeuw*, Kampen, Ten Have.

Barthes, R. 2002 (1977), *Uit de taal van de verliefde*, Utrecht, Ijzer.

Bosteels, B. 2006, Generiek communisme – Over metapolitiek en onverschillige gelijkheid, in de Brabander, R. (red.), *Het uur van de waarheid. Alain Badiou – revolutionair denker*, Kampen, Ten Have, pp. 83 – 100.

de Botton, A. 2001 (1993), *Proeven van liefde*, Amsterdam, Antwerpen, Atlas.

Hoens, D. 2006, Immanentie van het Twee – Over liefde als waarheidsprocedure, in de Brabander, R. (red.), *Het uur van de waarheid. Alain Badiou – revolutionair denker*, Kampen, Ten Have, pp. 68 – 81.

Kundera, M. 1998 (1984), *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan*, Amsterdam, Ambo.

Kundera, M. 2002 (1986), *De Kunst van de roman*, Amsterdam, Ambo.

Levrau, F. 2003, *Het lijden van Don Juan. Een blik op het oeuvre van Milan Kundera*, Psychoanalytische Perspectieven, 21 (3-4), pp. 443 – 484.

Levrau, F. 2010, *Ethiek in tijden van normen en waarden: over de mogelijkheid van een ethiek van het reële*, Psychoanalytische Perspectieven, 28 (1 – 2), pp. 99 – 126.

Zupančič, A. 2002, *Ethics of the real. Kant and Lacan*, London, New York, Verso.